

PROZA

Zlatko Naglič

Kratka zgodovina kornatske šole kreativnega pisanja

Pred vami je prva izmed raziskav o ljudeh, ki so iz tega ali onega razloga obmolčali. Vzemimo: umetnostni zgodovinar in vešča Barbara mlajša iz Umiranja v Stražah pri Radmirju; Rošlin, njun sojunak iz 17. stoletja; Rimbaud; pravzaprav tudi Matija Čop in Stane Kavčič... Dolga vrsta jih je, vse do našega učitelja, nič hudega slutečega utemeljitelja t.i. Kornatske šole. Pričujoči eklogij naj jo končno pozvigne v zavest literarnega občestva. Za nepogrešljivo pomoč se zahvaljujem zlasti nepremagljivi enajsterici.

Vrnitev na Murter

Čez Gorjance, med bajkami in povestmi. Sredi mesečinskih livad, tule onkraj senc kdaj pa kdaj kak vampir v potapljaški opremi. Spomin ali prikazen? Spomnim se treh redakcij Sežganega in prerojenega človeka izpod peresa Janeza Trdine. In pri Slunju senjskih gusarjev. Vseeno bom šla iz Obrovca skozi Benkovac: po desetih letih je morda pot asfaltirana tudi zares, ne le na zemljevidu — kar se je tistikrat pripetilo družbici. Rob med Kordunom in Liko? Lahko bi se ustavila na Plitvicah, pogledala odtise učiteljevih spominov na odseve majhne deklice v belkasti zelenini tolmunov, na J, neopazno popolnoma spremenjeno, na skupino italijanskih mladenk in mladeničev, ki zanosno prepevajo refren Comandante Che Guevara...

Družbica

Davno, davno devetinsedemdeseto! Ko je naključje hotelo, da sem se, malo pred diplomo, v žerjavici nekega popoldneva na murterski obali znašla sredi skoraj nepreštvene množice neugnanih veseljakov in njihovih že kaj zогlenelih žena: G in G, A s S, pa G in S, V in J, V in V, P in T; S, P, M in A; B in N, V in S, F in T; pa nepremag-

* Ob zadostnem povpraševanju prednaročnikov se obeta razširjena izdaja s priloženo receptov.

ljiva enajsterica — ravno tu so se uveljavile v malem nogometu — s P, P, T, N, L, J, M, V, B, A in L. In seveda: učitelj z J. Vsako noč so se porazgubili v uličnem vrvežu, plesiščni gneči, le učitelj in J sta še enkrat obšla vse šotore, me poprosila, naj prisluhnem, če bi se kateri od malčkov zbudil, in odtavala čez mesečinasto pokrajino nekam daleč za zastore s prvim hladom poživiljenega rastja, da se je za njima razlegla privzdignjena tišina prevelike oddaljenosti. Nekaj nenavadnega ju je povezovalo — same prelahkotne besede se mi usipajo iz spomina.

Nekaterih slik s teh počitnic se je učitelj pozneje večkrat spominjal: ubijajoče suše, nikjer obljubljene lepote, nikjer obilja sadja, plaže, peščene le z veliko domišljije; večerne gneče, ko si se bal za otroke; nikoli dovolj shlajenih lubenic, nekega večera celo omedlevica — zaradi preobilja, ali pač zaradi težkega zraka izza mrež proti komarjem? Izlet v Jezera: čudna, aristokratska idilika tihih dvonadstropnih vil med oleandri, agavami, palmovci in figovci, neskočno obzorje prihajajočega morja, nekaj malega tesnobe, podobne smrtni tišini kipečega poletja — skoraj že paleozoik — v Kaštelih. In še nekaj, kar se je neodjenljivo razraščalo v obsedenost: naključno srečanje z gazdarico, ki ji je bil vsak turist ljubši od njenih po sindikalno-kreditni pogodbi. In odtlej vsako popolne po kopanju tesalska porcija krepke goveje juhe šjore Márije za edinstveno osvežitev. J se mu ni mogla načuditi. Da bi bila tudi užaljena, še danes ne verjamem.

Doma sem jih temeljito spoznala. Le učitelj in J nista potrebovala varuške. Z U sva začela zahajati na njihove parties: po trideset, štirideset odraslih, po dvajset in več otrok. Pa še nenehno nova znanstva so pestrila dneve in noči tej stari gimnazijski družini, prepleteni z ljubezenskimi in vsakršnimi vezmi. Nekoč vročica sobotnih noči, potem nabiranje kostanja, slikarski krožek, čudovito potovanje Nilsa Holgersona, kdaj že odkrita aerobika!, sensitivity trening, krzno iz Turčije pred vsemi, veslanje, tekanje, joga in meditacija, Lacan, Tadž Mahal, star wars in poskus izračuna največjega števila decimalk Ludolfovega števila, načrt polo igrišča v Volčjem potoku — s tem v zvezi skoraj šentjernejska noč po ježi na Mokricah — in sprememba namembnosti zemljišča v oblikovano krajino, pridelava sirupa iz smrekovih vršičkov, časi biljarda in dirty dancinga.

Pride obdobje, ko na obiske prihajajo v maskah. Sprva nenadejano, potem v vse bolj neobičajnih, pustnih. Nekega dne nekdo sproži nov val: najavi se po telefonu, in z zelo prepričljivim razlogom! kot precej znana oseba, ki jo naslovljenka že nekaj časa občuduje in vpleta v svoje zamišljene poslovne kombinacije. Prvih nekaj poskusov tako presenetljivo uspe, da inovatorja razkrinka šele resnično srečanje z neko v maski upodobljeno osebo. Skorajda neljube zaplete in neko ljubavno spotiko sproži naslednja domislica: člani družbice se prično

maskirati drug v drugega, druga v drugo. In ko se navdušenje poleže, vendarle še nekaj tednov vsakdo, ki ga obiščem, nezaupljivo ugiba, kdo neki da sem. In potem jih iznenada prijetno vzdrami še zadnja medsebojna skrivnost: iz J. zadržanih, skorajda zamolčanih pripomb izvejo, da naš bodoči učitelj že leta in leta piše: cele gore literarnih načrtov da ima; brska po najrazličnejših knjigah; na vsakem koraku izgublja lističe z zamislimi; rokopise pretipkava, ureja, preureja, za-
metuje, brusi... A kaj, reče J, ko pa je tak dihur! — V tistem času še ne izvemo, da je ta skrivnostni človek (pravzaprav pretirana oznaka, saj njegova pot ni prav v ničemer podobna B Travnovi ali Pynchonovi; B Travnovi le toliko, kolikor morda drži ne docela nedvoumno pričevanje O, B in T, da mu je J nekoč zanosno dejala: Pacek moj!) objavil kar tri dela. V prvem je ukinil avtorjevo identifikacijo (kar da je sploh nujni pogoj za vsakršno objavo, če naj stvaritev za vselej ne obniha na histeričnem prelomu med ekshibicionizmom in umetniškostjo), v drugem prikazen izvirnosti (oba spisa je uredništvo pomotoma pripisalo MO), v tretjem navideznost fiktivnosti (in spet ostal brezimen, ker se je podpisal na koncu, kar si je uredništvo razložilo kot željo, naj v avtorski vlogi navede pripovedovalko in osrednjo junakinjo NN). Brilljanten stil in polemična ostrina, eksistencialna vpetost v stvar samo in osupljiva erudicija. Vse pregneteno skozi celoten arzenal do sedaj nakopičenih literarnih modusov na način renovacije: namesto modernistične kolažnosti palimpsestnost, očaranost z zgodovinskimi clichés, zaostrena v apokrifnost, od bralca pa zahteva razmeroma dobro poznavanje kanoniziranih tekstov kulturne tradicije, pa tudi njenih občih mest, stereotipov in paradigmatških metafor, da bi mogel učiteljevo pisanje sprejeti na ravni, kakršno le-to zahteva. Usojeno nam je bilo, da bomo tudi — in še zlasti — njegov četrti korak na koncu literature (namreč vrnitev k pripovedništvu) spoznali, ko bo že odšel. Za kaj tako? Prišla je druga deklica, pa še tretja, in bolj in bolj — je v svojih redkih izpovedih sporočala J — je zatrjeval, da je pač treba živeti; da je naloga literata itak snovati; da je bil še Mallarmé skriboman. Niti njene vztrajne spodbude k pisanju ne zaležejo.

In ko jih je nekoč sredi dolgega vročega poletja brez izrazitejšega trenda uhvatila fujaka (izraz še iz časov prijateljavanja z Rečanom Marcelom Salvarom), se ženske na lepem le domislijo: lahko bi se učile pisati! Prva šola kreativnega pisanja na Balkanu! In učitelj pri roki! Samo — kako ga nagovoriti? Zaprt in zadrt kot je, bi poziv gotovo naravnost odklonil. Torej, pravi N, ki zna ravnati v takšnih primerih, ga vpletimo, ne da bi poznal vlogo, ki mu je namenjena!

Pričelo se je množično, v t. i. petkovih literarnih salonih, a ker je bil s posedanjem v zaprtem očitno nezadovoljen — kar poslušal je tista razpredanja o literaturi kot najtehtnejši zgoščini človekovega martirija itd. —, smo se prepustili njegovi sugestiji in naslednji pe-

tek (tega je moč šteti tudi za prvo učno uro v Kornatski šoli) smo se zbrale samo še enajsterica S, imenovana tudi P, A, J, J, F, B, T, M, J, T in S, ter jaz, ki so mi takrat enkrat, v sprva sproščenem šolarskem vzdušju ime iz J skrajšali v ljubkovalno D. Videl je, pa ni vedel, da stopamo za njim, zakaj avtomatično je šel po svoji običajni poti na konec mesteca, potem tja noter v podeželje, in znenada v tak hrib, da smo po nekaj korakih prenehale klepetati. Razgled z vrha! On pa se je izgubil in se na vsem lepem razkričal gori v krošnji: Kakšni oblaki! Razsejani kot Kornati!

Ko bi bile le pomislile, da to vrta v njem.

Na naslednjih učnih sprehodih smo izvedele, da se že od služenja vojaščine sem ukvarja s Kornati. Da ne razume, kako da se ni takrat na Murterju odločil za ogled, pa bi se bil na svoje oči prepričal, čemu tako vznemirljiva skopost zapisov o tem menda skoraj najlepšem sredozemskem arhipelagu — če ne kar na svetu. Kolegice so si šepetale, da zdaj pa vedo, čemu ga imajo dijaki tako v čislih, pa tudi, da jim je jasno, da mu nikoli ne bo jasno, kaj bi rade od njega. On pa venomer: Ali se o tolikšni lepoti res ne da kaj več povedati?! Za zgled navede novo izdajo Leksikona Cankarjeve založbe, kjer so Kornati opisani na 518. strani: v slabih štirih vrsticah — resda je dodana črnobela fotografija 5×5 in na 305. še barvna $6,5 \times 4,5$, toda izmed skupaj 39 gesel na strani 518 jih ima kar 9 daljše besedilo — korenina, korenje, korenonožci, koridor, Korint, korm, kormorani, kornet in Sergej P. Koroljov — korespondent in korida — kot bikoborba pojasnjena na strani 100 — pa približno enako dolgo! — Precej je preučeval vire s hipotezo, da je skopost posledica prepovedi, cenzure. Pričel se je ukvarjati s teorijo skrivnosti in našel delno potrdilo v posebnem tipu prikrivanja: z odsotnostjo prepovedi. O upravičenosti te domneve da govorijo številčni podatki: po starih katastrih otočje sestavlja 8 otokov, 109 otočkov in 30 čeri, novejši podatki pa govore na primer o 110 otokih, o »125 otokih, otočkih in grebenih«, o »125 otočkih, a najbrž jih je več«, pa celo o »več kot 150 grebenih in školjih«.

Ko se je podaljšano poletje odsekano preobrnilo v neprosojno jesensko umiranje. Ko smo blodile za našim vodnikom skozi megličevje ob potoku, ali po miniaturnih grapah obgričja, sople skozi prvi sopuh listne gnilobe. Ko smo izgubljale najdenje, kot se je izrazil MR. Ko smo lebdele v nenavadnih sanjah kot premočene kure. Ko smo doživljale pravljice, kakršnih nismo nikoli niti slutile, se je spomnil krepke goveje juhe pri šjori Máriji. »Kraljica juh!« je omamljen obstal pod zadnjo jelko z zaljubljenima vevericama. Poznale so jo bile, zato se jim je zdaj prikazala podoba skoraj orjaške, južnjaško lepe Dalmatinke, proti petdesetim morda, on pa je širil nozdrvi: Z ničimer se nisem nikoli poprej odžejal —

Nekako se je vedelo, da je bila še na Murterju strastna naklonjenost med ženo in učiteljem nekaj nezemskega, po smrtonosnosti skoraj primerljiva z usodno med nesrečnim LA in njegovo soprogo. Čudno, da kolegice niso trpele, ko je učitelj sleherno učno uro zapel novo odo svoji J. A očaranost se jim je zdela nekako iz preteklosti, iz spomina.

J je bila nenadkriljiva kuharica. Svojih začetkov se danes s samoprizanesljivostjo v nasmešku takole spominja: da ji je vselej lebdela pred očmi vezena opona, morda meter krat pol metra velika: nasmejana žena, z avbo namesto kuharske rute vrh spetih las; nekaj meša ali valja ali seklja, kdo bi vedel, nad njo pa napis: Vsaki mož je rad doma, če žena dobro kuhat zna. Spominja da se tudi namigov in okrajšav, ki so si jih, že na večer, privoščili dedkovi obiskovalci.

Učitelj je bil že kar skraja zaljubljen jedec njenih domislic. Pač ni treba posebej poudarjati, da so imele Vodnikove Kuharske bukve častno mesto, ob njih pa, recimo, Goethejevi recepti, pa Dumasa očeta, pa Balzac — iz Okroglih povesti, seveda! — Rabelais! France! Asirci, Babilonci, Judje, Grki, Rimljani... Srednjeveški, samostanski, dvorni, vojaški, kmečki recepti. Recept kraljice Ane. Remake Apicija, pravzaprav za njegovim slavnim imenom prikritega Celija, na dvoru kraljice Kristine. Na vrhu Olimpa pa seveda Brillat-Savarin: O psihologiji okusa. Eschofierjevo prizadevanje kuharsko umetnost povzdigniti v znanost pa se ji niti ni zdelo heglovsko, kar kartijevsko. — Seveda ni moglo biti drugače, kakor da je v dolgih letih študija naletela tako na starokitajsko priljubljeno grenko-trpko juho iz človeških jeter in srca (namenjeno preganjanju mačka), pa na špartansko črno juho iz svinjine, kuhane v svinjski krvi, dodaš kis in sol, kot prilogo postrežeš sir, olive in smokve. Sodu pa je izbilo dno dvoje podatkov o starih Rimljanih: da so poskusili vse — od črička do noja, od polha do vepra — in da so patriciji murene pitali z mesom sužnjev. Radikalno se je obrnila k zelenjavnim juham in dvema avtoritetama: pokojnemu mojstru Ivačiču in doktorici Gertrudi Oheim. No, tudi učbeniku Andreje Grum in Pepike Levstek ni odrekala veljavnosti. Neusmiljeno da je izumljala enolončnice »iz vsega, kar raste, pa ne leze« in pri tem uveljavljala zdaj to, zdaj ono iz triade doktrin o okusu mešanih jedi: bodisi gospodujoči okus ene sestavine ali učinek bližine različnih okusov, njihovo kontrastnost in dopolnjevanje, sicer pa najbolj klasično: harmonijo, spoj. Med jušnimi vložki in zakuhami se je največ posvečala neskončnemu variiranju zdrobovih cmočkov — kajpada tudi zaradi vizualnih konotacij! Dodatek drobnjaka, kreše, peteršilja ali zelene, lističev ali korenin, čebulnega ali česnovega zelenja, korenčka, špinacije, krebujlice, kolerabnih listov, paprike, paradižnika, bazilike — a

resnično previdno, da preseneti z neopaznostjo in šele čisto neke pri jezičnem korenu — potem škarjot, češnja, breskev, mandljeva pena, gobe... Kdaj že je nehala delati po receptih, a se je nedvoumno zavzemala za neprikrito citatnost nasproti domnevni izvirnosti. Ob tem velja opomniti, da morda le ne bi bilo docela pregnano reči, da je vsaj delček njene neizčrpne domišljije pričarala neka francoska televizijska nadaljevalka o kuharskih mojstrih — verjetno še najboljše, pač zaradi medija samega, njen prispevek h kulinarčni optiki. Tu je celo učitelj priznaval, da je bila nekoliko pred časom. Če pomislimo samo na njeno poudarjeno vključevanje sinestezij v zamišljeno celostno podobo: taka juhica k temu prtu in s temi vlivanci; ona solata in zgolj stegno ali pa riba — in seveda: kadar okroglo mizo podaljšamo v oval za šesterico ipd. Vsega na naših piknikih z žarom, razumljivo, ni pokazala. Tudi zato, ker da kuha zahteva samostansko zbranost, svobodo duha v asketsko opremljeni celici, možnost, da ustrežeš sleherni sapi ustvarjalnega nemira v sebi. In ni se samo enkrat zgodilo, da sta se ob tretji zjutraj srečala: njega je predramil hipen literarni domislek, za katerega je vnaprej vedel, da v nepopustljivi verigi izročila ne more biti najšibkejši člen; njej so čudežne barvne in okusne domislice itak kar žvižgale po glavi, pa zdajle, že v prvi bledici novega jutra v eni ponvi na olivnem olju rumeni čebulo, v drugi vmešava podmet, vse je že tukaj tudi za legir, na hitro plošči pa suho praži mešanico česna, škarjota in mete, da bo poizkusila, sledeč svoji zamisli, obarvati včerajšnjo »drugo govejo«. Izmenjata poljub, on leže, ona pa se poskuša raztresti z načrti za dresiranje.

In ob vsej tej bleščavi njenega mojstrstva je učitelja bolj in bolj obsedala murterska krepka goveja juha. Oddaljevala sta se: Če ne bi kdaj sam izrekel želje, ne vem, kdaj bi mu jo privoščila! se ni z glasom nič pritoževal. Le njegovo stremljenje: Tega se še znebiš! se je prelivalo v neukinljivo hrepenenje, v blodnjo. Če nam ni predaval o J, je pa pel: o slončku Jakončku, samospjev učitelja iz Picka in Packa, o hudi mravlji — nedvomno priljubljene iz časov otroštva njegovih deklic — pa tudi kako starejšo, recimo lasten napev na besedilo iz Tribune 1974: When Tommy Snooks and Bessie Brooks/were walking out one Sunday/says Tommy Snooks to Bessie Brooks:/Tomorrow will be Monday.

Pričakovale so kopico nasvetov, plaz teorij, ploho zgledov, razlago njegove kompenzacijske tehnike, slogovnih prijemov... A kakorkoli že so ga poskušale vplesti v pogovore o literaturi, pisanju, nekako se je že izmuznil, ne da bi se sam tega zavedal. Da bi laže našle pretvezo za pogovor o svojih temah, so mu pričele zbirati vire o Kornatih — a kaj, ko je že vse poznal. — Toda če sem zapisala: s četrtim korakom skozi literaturo se bo vrnil k pripovedništvu, to ne pomeni, da se je rešil svojega križa: beležk in načrtov ni nehal kopičiti — in od tod pri njem eshatološki status Kornatov! Pozneje se je izkazalo, da se mu je nabralo

toliko vsega, da je mogel razred njegove najmlajše z izkupičkom od prodanega papirja na izlet. Torej je razumljivo, da v času Kornatske šole vse bolj zori v njem teza: Kornati so kraj, kjer pisati ni treba, kraj, kjer se življenje ne razceplja na živeti in pisati. Kljub tolikšni muki je med učnimi urami samo trikrat klecnil pod bremenom! Prvič, ko nam je ves navdušen, pozneje bomo vedele: nekoliko samosvoje, citiral nedavno objavljene verze svojega nekdanjega učenca Branka Bitenca: Kristalni zrak prijetno reže v pljuča./ V celicah je sla, da bi izginu./ Sprehajam se, ker pač ne najdem ključa. Sledila je literarnoteoretska ekspertiza.

Seveda, vse bolj jih je besnilo, dekleta, da ne pridejo do pisanja! Ob drugačnem mentorstvu bi zdaj že objavljale! A so vztrajale — iz gole trme, lahko, da manj kot iz prepričanja, da to ni vse, kar ima povedati. In se je res nabralo do konca še za dva zvezka receptov. Dokler jih je pripovedoval na pamet, je šlo, a ko je pričel prinašati knjige, svetovati vire, kakšnega za katero, ki je pokazala preveč zanimanja, v knjižnici rezerviral... Ko pa so se začele ženske same, skrivaj, lotovati literarne teorije, so hkrati pričele razvijati posebno spretnost: dve, tri smo se žrtvovale v pogovoru z učiteljem, ostale pa so se sprehajale zadaj, očarane od prvega razpiranja nove vednosti. Teorija jih je sprva delala negotove, zatem radovedne, potem, kajpada, obupane in nebogljenе — da so se končno s tega praga radovedne nevednosti povzpele do prvih sadov.

Že zgodaj spomladi so se pričele zapletati v resnejše doktrinarne spore, ki so do konca maja enajsterico dodobra razcepili ob takihle vprašanjih:

— ali utrujati bralstvo z odgovornostjo za smisel ali se naj raje identificira,

— mar Pavić res ponuja svobodo ali pa se hitchcockovsko poigrava; če se morda celo ne odreka avtorski identiteti, enemu zadnjih utelešenj Ideala jaza,

— Pavličić pretirava, ko trdi, da je delo boljše od avtorja,

— kaj početi z Iserjevimi odkritji o formi romana v podlistku,

— kakšno je razmerje med citati v baroku in Barthovim skromnim upanjem, da si je Borges ločino historionov samo izmislil,

— odločilnost Kiševe teze, da je vredno pisati le protiknjige, v obzorju novoveškega humanizma,

— zlasti so se zlasale, ko je skušala S — P Tzvetana Todorova razmišljanje o endo- in eksogenezi ilustrirati s Cortazarjevo trditvijo, da kratko zgodbo piše v enem zamahu, da je celota takrat že v njem, zato da v zgodbi ni nobene literarnosti,

— pozneje so mi povedale, da mi je o previdnosti pri kuhanju graha v juhi, če ga hočemo del zabeliti, pričel razlagati, ko so mu ob začetku prvega poprvomajskega učnega sprehoda, do obupa prigna-

ne, zastavile nedvoumno vprašanje: kaj je mogoče šteti za izhodiščno paradigmo ameriške metafikcije?

Zato pa je brez odpora — drugič torej — klonil pod notranjo pezo ob vprašanju avtorjevega spoznanja. Da je zgolj anamorfično, je zatrdil, kot tista lobanja pod Holbeinovima Ambasadorjema. Nehotno mora zavzemati nova in nova gledišča, sicer se mu zazdi svet pregledno ponavljanje zrcaljenj v neskončni vrsti zrcal. Zmogljivost postaviti se na nove perspektive da manjka Velázquezovi Veneri z ogledalom. Manjka ji tiste zvitosti, s katero poskuša van Eyckov Giovanni Arnolfini samemu sebi bliskovito pogledati za hrbet, da bi ga ujel v ogledalu v ozadju. Brez te zvijačnosti Venera, sicer gola, vidi le svoj obraz. In še globlje na lestvici samospoznanja da pade Velázquez s čudovito podobo Las Meninas: tu da izpriča novoveško domišljavo prepričanost, kako ročno mojstrstvo zmore upodobiti celovit kozmos: ob skupini okoli infantinje sebe, kako slika kraljevski par, ki ga ogledovalec slike vidi ogledovati mojstra, upodobljenega v ogledalu zadaj. Da ogledovalec slike in ogledovalec mojstra nista ena in ista oseba, pa za literaturo ne pomeni nič več in nič manj, kot to, da obstajata dejanski bralec in piščeva iluzija bralstva.

Kdo bi si znal s tem pomagati?! A niti tega se niso domislile, da bi ga lahko prek slikarstva zapletle v literaturo. In tako je šla po vodi še zadnja priložnost.

Prihajam vsak petek, vse bolj mi prepuščajo vlogo poslušalke. Zdaj je popolnoma prepričan, da pisati o Kornatih ni nemogoče, da lepota je od tega sveta, in ni nepopisna. Lapidarnost opisov da izhaja iz doživljaja nepotrebnosti, odvečnosti pisanja. Saj da še ni našel enega samega stavka, zapisanega prav na Kornatih. Strinjava se: premalo za dokaz, za vero zadosti. Potemtakem naj spregovori empirija. Lahko bi se zgodilo, da naleti na imenitno družčino: Kermaunerja, Zidarja ... Zdaj še tretjič poklekne pod težo: Nič več mi ni lahko, skoraj potoži, zdaj, ko Hazari sanjajo mene! A vztrajen kot je bil, je v sanjah hotel tudi ostati — in tako se primeri, da ga Pavić, nevede, za zmeraj prehititi.

Vse bolj molčeč in miren postaja, kdaj zapojeva kak duet kapelnika Kreislerja in hčere svetnice Benzonove, Julije, kdaj posediva v senci, ki ubija skoraj kot ona v Paradouju, kdaj tečajnica namigne, da gre za »igro vetra in lune«, kdaj kolegica, da prisostvujem končni redakciji zbranih molčanj doktorja Murkeja. Enkrat na lepem: Srečen človek, Lope de Vega Carpio ... Seveda: Felix! Brez števila nezakon-skih otrok, dvoboji s prevaranimi možmi, nočni skoki iz spalnic, inkvizicijski zaupnik ... Temu res ni nobena melodija zamrznila — kot nekoč v hudi zimi tistemu postiljonu iz Barona Münchausna ...

Nekako nam je že vse jasno. Zadnjo uro preživimo na pikniku ob Krki. Vsi iz družbice. Čudoviti kačji pastirji. P je iskreno vesel daril ob rojstnem dnevu. Naenkrat leže čez pokrajino senca. Zakaj? Odtlej smo čakali, da se nekaj zgodi. Da učitelj odpotuje na Kornate. J je vedra kot

vedno. Bližajo se dopusti, družbica za vajo še bolj veseljači. Zlasti se je razbohotil J; morebiti direktorstvo res tako utesnjuje.

Učitelja le predolgo ni od nikoder, in ko moške nepričakovano pokliče vojska, odpotujemo na obisk. J smo vabile zaman. Opoldne pri-
spemo do Vranskega jezera in šele pred večerom na juho k šjori Máriji. Večer, pravijo dekleta, kot pred desetletjem: obnovevajoča črnina, komarji, lubenice, sin je podvodni lovec, dalmatinske, po enajsti obve-
zen šepet. Pred zoro, skorajda, odrinemo na njihovo kornatsko posest: oljke, ovce, vinograd, povrtnina, jastogi. Posodijo nam svoj drugi čoln: Ee, samo vi visla u ruke, on van je tu iza, tamo priko — a prikosutra vidimo se ovdje!

Vse je nenavadno: oblike otočkov, barve skalovja in morja pod njim, ptice. Pa šele imena teh božjih razmetanin! Ovce nas prihajajo gledat — ali pa se ogledujejo v bučanju globoko pod seboj? Suhe trave, suhi zidovi, izohipse živih skal, nikjer nobenega izmed šestin-
dvajsetih robinzonov, kolikor jih omenja uradna šibeniška statistika, pravzaprav grozljiv svet, tu ni agalme. Naselja — dve, tri, štiri hiške — v globokih zavetrnih zalivih, el-pomolček; zgradbe, skrite v presenet-
ljivo gostem zelenju, oljčni nasadi, trta.

Premišljam: me bo še kar klical: J. In dodal: Tudi ti — bo očitek? Ali se vzveseli: D?!

Najdemo ga na opisanem otočku. Tisto poje: Prebudil se je rano /sosedov bosopet/... Svečano prihaja k pomolu. Objamemo se. A ko bi bilo nekaj treba, ne reče nobene. Vidimo: ne more. Pa ni potrj —
gotovo je že opazil, da je onemel. Z gibom nas vabi v senčnico, toda ker smukne v hiško, gremo za njim: ravno še vidimo, kako skrije pod nekakšen vzglavnik precejšen šop popisanih listov. Na mizi nekaj knjig: Mornar na pustom ostrvu, še kakšna podobna, in o ribjih jedeh, o zdravih rastlinah, Saraj in salám. Odiseja, odprta pri poglavju o petju siren. Loti se kuhe.

Za hišo velik glinast vrč, poln brinovih jagod, ki so že fermentirale v okusno brezalkoholno pijačo, obilje žuželk — letečih in laznic, na prepišni strani se sušijo po šibah navešene ribe, na pregrinjalih debele korenine sikavice in regrata, pa cikoriije, semena divjih belušev. V senčnici — akant?! — razpet med oljkami, prepreden z divjo trto —
nenavadno velika miza. Prinašati prične čudno posodje: zagotovo rim-
ske najdenine iz morja? Seveda!

Slečemo se, popadamo v vodo, tako bistro, da jo izdajata le hlad in okus, čudovito polzenje zlatih zastorov čez naga telesa, ki za hip prav nič ne hrepenijo po mladosti.

Pozni obed se zavleče v večerjo. Srebamo hladen čaj iz robidovja in šipka — brinove iglice dodajo prijetno kiselkasto trpkost — učitelj si iz do polovice polnega lonca znova naloži goste ribje juhe — zdi se mi, da ni ribe, ki bi manjkala, in vendar — kot da eno pogrešam. Kot da mu je uspela ženina želja: izdelati jed, ki jo do popolnosti prižene ravno

občutek, da ji nekaj manjka. S-P hoče piti vodo iz veličastnega rimskega skledastega keliha, a jo učitelj z dvignjeno roko ustavi. Poje, potem s kelihom obide mizo in napolni vseh trinajst bronastih skodel — legionarske menažke? — ki so dotlej samo gostile gnečo na mizi. Prvi si umije roke — z nasmehom, kakršen je spremljal vse njegove humorne domislice. Začutim skelenje v nosu in očeh: v morju se bom umila.

Ni še takšen mrak, da ne bi zagledala po dnu zaliva polzečih senc, prehitrih, da bi razbrala njihove oblike. Svetloba ni od tega sveta, si rečem, prehitra je. In gladina je nenehno nabrekla nad nekim premikanjem — kot da bi hotelo nekakšno bitje pokukati sem proti meni, zajeti zrak, zapeti. Začudim se: tudi gibanje je lahko mir, in mir je lepota. Ko prične legati noč, se morje popolnoma umiri, in groza, da bi ostale, nas požene v čoln. Učitelj stoji pod luno — nikoli se mi še ni zdela večja od človeka.

Vso noč smo blodile med otoki; ene veslale, druge sedele na dnu in si zatiskale ušesa, da bi preslišale globoki ommm valov in tišino siren, ki so klicale. V tisti razkošni noči je nad vsakim otokom sijala druga zvezda, tema je vse bolj oljnato gosto oblikovala telesa, dihanje je postajalo vse drugačnejše. Kot da že plavamo morske deklice sredi svojih.

Vrnitev na Kornate

Danes potujem sama. Morda res po Doktor Murkes gesammeltes Schweigen?! Kaj, če jih je Böll že napisal! Ni jih mogel tako zelo drugače, pa če bi bila od besede do besede enaka! — Peljem se skozi to neskončnost, pa je le tesno. Kdaj se ustavim, kaj dopišem. Pretesna sem v sebi. Spomnim se svojega bronastega telesa, opoldanskega umiranja vetra, ki nikoli ne umre, moj vonj odnaša. Naj mu rokopise sploh pokažem? Kako težko so me prepričale! — Biograd je zadnji postanek, hočem vedeti, ali se ne bojim zaman, da bo tesnobna noč že legala, ko prispem na otoček, da bo v omračeno plitvino nemo šepetal zgodbo, ki se je ne sme zapisati, da ne izgine,

da me bo premagala, in jo bom pogledala čez rob, pa bo črna senca sirene prehitro hušknila h globelim in odnesla pesem, preden si jo zapomnim,

da tudi pel ne bo več. Želela bi si, da bi bila moja usoda podobna tej.